

De roeping van Gideon

Schematisch overzicht 6:1-24

Thema	Vers/verzen	Toepassing(svraag)	Verwerking/opdracht
Spijt/Berouw	1-10 – Het volk roept tot God, maar blijft de Baäl dienen	Kennen wij vooral spijt, of hebben we vooral berouw?	
Aanwezigheid en/of afwezigheid van God	12-13 - de engel wordt zichtbaar en Gideon vraagt waar God is	Zou het kunnen dat we god niet ervaren, niet omdat Hij ons, maar wij Hem verlaten hebben/vergeten?	
Angst	10, 11, 23 – de Israëlieten moeten niet vrezen voor de afgoden. Gideon is bang voor de Midianieten en is bang te sterven nadat hij God heeft gezien.	Voor wie of wat zijn wij werkelijk bang? Zou dat ook onze afgod kunnen worden?	
Geloofs-overdracht	13 - De verhalen over God en het roemruchte verleden werden verteld, maar de Baäl werd in de praktijk vereerd.	Zou dat bij ons ook zo kunnen zijn? Zou dat ook een van de redenen kunnen zijn dat onze jongeren in zo'n rap tempo de kerken verlaten?	
Gods kracht of eigen kracht	14 – waar er voor het eerst sprake is van een spanning tussen handelen op eigen kracht of in de kracht van God	Hoe werken wij ons door het leven: op eigen kracht vertrouwend, of geven we onszelf over aan God?	

Geloven	Groeien	Getuigen
We leren God kennen als een God die eindeloos geduldig met ons is ondanks onze	We moeten proberen een onderscheid te maken tussen	We leren om in een omgeving waar andere Goden de toon aangeven blijmoedig vast te

ongehoorzaamheid en het niet na laat ons telkens weer terug te roepen en redding te bieden	spijt en berouw door te letten op groei in ons gedrag	houden aan ons vertrouwen op de Here en geven dat vol vreugde door aan onze kinderen
--	---	--

Lijnen naar het Nieuwe Testament

De spanning tussen Gods aan- en afwezigheid wordt nergens beter zichtbaar dan waar God in Jezus Christus deze wereld binnenkomt en onder de schijn van het tegendeel heerlijk aanwezig is in Zijn schijnbare afwezigheid aan het kruis. In Jezus (en sinds Pinksteren door Zijn Geest) is God meer aanwezig dan ooit én draagt Hij tegelijk de gevolgen van het feit dat wij Hem hebben verlaten.

Jezus heeft onze diepste angst gedragen toen Hij doelbewust voor ons de weg van het kruis ging (Mat. 26:37)

Uitleg 6:1-24

Vers 1-10 - De Israëlieten doen wat slecht is in de ogen van Here. Waaruit dat 'slecht doen' bestaat wordt hier niet geëxpliciteerd, maar gezien het vervolg van het hoofdstuk zal het wel te maken hebben met de dienst aan Baäl. Vanwege hun afgoderij levert God hen over in de handen van Midian.

We herkennen hier de cyclus van Richteren, hoewel er dit keer niet bij gezegd wordt dat Israël 'opnieuw' deed wat slecht is in de ogen van de Here (zoals in 3:12 en 4:1). Sommige uitleggers gaan er daarom vanuit dat hier een nieuwe verhalenreeks begint die een intensivering laat zien van het 'slecht doen' van de Israëlieten. Voor deze uitleg pleit ook dat anders dan eerdere keren (3:7 e.v.; 3:12 e.v.; 4:1 e.v.) er nu een uitgebreide beschrijving gegeven wordt van de moeiten die Israël ondervindt van de Midianieten.

De Midianieten

Er liggen positieve verbanden tussen de Midianieten en het volk Israël. Zo ligt de oorsprong van dit volk ook bij Abraham, die bij zijn bijvrouw Ketura vader wordt van Midian (Gen. 25:1-4). Later komen we de Midianieten tegen als Jozef door zijn broers in de put is gegooid. In zekere zin redden deze kooplieden hem het leven. Ten tijde van Mozes speelde dit semi-nomadische volk een positieve rol. Mozes vind op zijn vlucht uit Egypte onderdak bij een priester uit Midian, zijn latere schoonvader Jetro (Ex. 3). Diezelfde Jetro komen we in hoofdstuk 18 nog een keer tegen, als hij met Mozes en Aäron voor het aangezicht van God de maaltijd gebruikt en zijn schoonzoon raadt geeft om leiders aan te stellen.

Naast deze positieve momenten, zijn er echter vooral negatieve aspecten aan te wijzen. De oudsten van Midian spannen met Balak samen tegen Israël (Num. 22:4-7). De Midianitsche Kozbi speelt een belangrijke rol in het gebeuren rond Baäl Peor. God stelt daar uitdrukkelijk dat vanaf dat moment de Midianieten als vijanden moeten worden beschouwd. (Num 25). Zo komen we hen dan tegen in Richteren 6 en 7. Later zal Jesaja verwijzen naar deze dag als 'Midiansdag' en de overwinning van Gideon bezingen als een illustratie van de bevrijding van Israël van het juk van Assyrië.

God levert de Israëlieten 7 jaar over aan het semi-nomadische woestijnvolk, een getal dat weer terugkomt in vers 25 waar een zevenjarige stier geofferd moet worden, zodat de consequenties en de beëindiging van de dienst aan Baäl met elkaar verbonden worden.

De Israëlieten verbergen zich in holen, grotten en bergvestingen. Naast de Midianieten lezen we nu ook van de Amalekieten - de aartsvijand van Israël! - en de mensen van het Oosten. Blijkbaar hebben de Midianieten een alliantie gevormd met andere volkeren om Israël compleet te vernederen. Elke keer als het seizoen begonnen was trokken deze volkeren Israël binnen om al het voedsel buit te maken: 'zij lieten in Israël niet over om van te leven' (4).

De schrijver gebruikt voor deze alliantie metaforisch het woord 'sprinkhanen' en verwijst daarmee - net als Jesaja en Jeremia later (Jes. 33:4 en Jer. 46:23) - naar de vernietigende kracht van plunderende vijanden, maar vooral naar het goddelijke gericht dat daarachter schuil gaat (Ex. 10:4-19; Ps. 78:46; Ps. 105:34 e.v.; Deut. 28:38, 2 Kon. 7:13; Am 7:1 e.v.). Israël wordt blijkbaar niet 'slechts' getroffen door ongeluk, maar door goddelijk oordeel. Schwab wijst in dit verband naar Deut. 28:38-42, waar in het kader van zegen en vloek gesproken wordt over sprinkhanen die de oogst zal opvreten als oordeel over de afvalligheid van Israël.

Israël 'verarmde zeer' vanwege Midian, lezen we in de vertaling. In deze woorden zit ook een aspect van enorme vernedering. Tegelijk weten we dat God - anders dan de andere goden - Zich juist het lot van de armen en de onderdrukten aantrekt (Ps. 82:3, 4) en als we horen dat de Israëlieten tot de Here roepen, mogen we verwachten dat Hij in zal gaan grijpen.

De roep van het volk gaat overigens niet gepaard met een levenswandel die daar mee overeenkomt (zie bij uitleg vers 11). Hun roepen tot God lijkt meer een wanhopige poging om hulp te vinden, dan een daadwerkelijke toewending tot de God van hun vaders. Uit het antwoord dat Gideon straks zal geven (6:13) komt het beeld naar voren van een volk dat slechts 'van horen zeggen' weet van God en geen levende omgang met Hem heeft gekend. Het doet denken aan het roepen van de Israëlieten in 2:23. Een wanhopige schreeuw om hulp die doordringt tot in de hemel en God op basis van Zijn verbond tot inzet beweegt.

God grijpt echter niet direct in. Eerst verschijnt er een anonieme profeet ten tonele die de bevrijdende daden van de Here in Egypte en de verdrijving van de volken uit Kanaän in herinnering roept en daaraan de aanklacht verbindt: 'jullie hebben niet naar mijn stem geluisterd!'. De woorden van deze profeet herinneren sterk aan wat eerder de engel van de Here bij Bochim tot het volk zei (2:1-5). Vanuit 2:1-5 en 6:7 e.v. kunnen we de komende verhalen dan ook lezen in het kader van tegenstellingen:

'Trouw en bevrijdend daden van God' <—> 'ontrouw en slechte daden van het volk'
'De macht van God' <—> 'de onmacht van Baäl'.

Anders dan in 2:1-5 klinkt hier juist de oproep om niet *bang* te zijn voor de goden van de Amoriëten. Het verhaal van de engel bij Bochim plaats heel het boek in het kader van verbroken verbonden en ontrouw aan de kant van Israël. Binnen dat bredere kader wordt in de geschiedenis van Gideon en Abimelech ingezoomd op de angst die ten mede ten grondslag ligt aan deze ontrouw.ⁱ Het thema 'angst' speelt ook in het vervolg van het verhaal van Gideon en Abimelech een grote rol (6:11, 23, 27; 7:3, 10, 8:20), zodat we kunnen vermoeden dat deze verhalen mede zo geschreven zijn dat ze moed willen opwekken.

Het orakel van de profeet maakt in ieder geval twee dingen duidelijk. Allereerst is er helemaal geen enkele reden om te wantrouwen aan de kracht en de hulp van de Here, aangezien Hij zich in de geschiedenis meermaals bewezen heeft als een God die verlossing biedt. Ten tweede wordt onderstreept dat het volk geen enkele recht erop heeft dat de Here hen bevrijdt. Dat God naar hun 'roepen' luistert is een daad van pure genade.

Vers 11-24 - We lezen dat de Engel van de Here het werk van de profeet voortzet. De term 'Engel van de Here' komen we 58 keer tegen in het Oude Testament en veronderstelt een innige verbondenheid met de Here zelf. Die mate van verbondenheid was zo sterk dat de Engel van de Here met God zelf vereenzelvigd kon worden. Een onderscheid maken is niet mogelijk. We zien dat ook terug in deze geschiedenis, als we in vers 14 plotseling lezen dat de bode plaatsgemaakt heeft voor de Here zelf. Of was het toch de hele tijd al de Here zelf die met Gideon sprak?

In tegenstelling tot de profeet, van wie niet gezegd wordt waar hij zijn verkondiging ten gehore brengt, horen we dat engel van de Here naar een specifiek plaats gaat: Ofra, ergens centraal gelegen in de vallei van Jizreël. Nadere precisering wordt aangebracht door te spreken over de "eik die aan de Abiezriet Joas toebehoorde". Het woord eik - in oudere vertalingen wel weergegeven met Terebint - werd in het oude Kanaän vaak gebruikt als religieuze ontmoetingsplaats waar 'de godheid' als zeer nabij ervaren werd. Met name de Baälitische vruchtbaarheidscultus vond plaats rond dit soort bomen. Het ligt dus voor de hand om ook hier aan een dergelijke religieuze geladen boom te denken, zeker gezien wat er volgt vanaf vers 25.

Toch zit er ook een dubbel aspect verborgen in deze exacte plaatsaanduiding. We lezen immers dat de eik toebehoorde aan Joas. Deze naam bevat in het Hebreeuws een verkorte vorm van het woord JHWH en betekent zoveel als 'YHWH geeft'. Het noemen van deze naam duidt op een innerlijke tegenstrijdigheid: het is een belijdenis van Gods voorzienige goedgunstigheid op een plek waar Baäl wordt gekeerd om de vruchtbaarheid die hij zou schenken. Wellicht hebben we hier te maken met een syncretische wijze van Godsverering en hebben Baälitische invloeden langzaam de dienst aan God uitgehold. Uit het vervolg wordt duidelijk dat de Baäldienst in huize Joas de toon aangeeft (6:25 e.v.)

Het eerste deel van vers 11 maakt zo duidelijk dat de oproep van de profeet aan dovemans oren gericht is geweest. Het volk heeft het uitgeschreeuwd naar God, maar er is geen sprake geweest van ommekeer of berouw. De dienst aan de afgoden gaat gewoon door.

Voor het eerste komen we hier Gideon tegen. De naam Gideon betekent 'Hakker' en is te herleiden tot een werkwoord dat elders gebruikt wordt om het omhakken van afgodsbeelden en heiligdommen te beschrijven (Deut.7:5; 12:3; 2 Kron. 14:3; 31:1). Een toepasselijke naam dus.

De eerste keer dat we Gideon tegenkomen bevindt hij zich in een wijnpers om tarwe uit te kloppen. Dat hij zich verbergt heeft alles te maken met de Midianieten die zich als sprinkhanen op pas binnengehaalde oogst storten. Tarwe uitkloppen op de dorsvloer zou veel te opvallend zijn, vanwege de stofwolken die ontstaan en het simpele feit dat dorsvloeren nou eenmaal voor de hand liggende plekken zijn om te zoeken naar tarwe. Wijnpersen zijn dat over het algemeen veel minder.

De engel van de Here verschijnt, of liever: *wordt zichtbaar* voor Gideon. Het Hebreeuws wekt sterk de indruk dat deze engel (=God zelf) er altijd al geweest is, maar dat alleen Gideon niet in staat was hem waar te nemen.

De engel richt tot Gideon met twee opvallende begroetingen. Allereerst begint hij met de woorden 'De Here is met je'. Deze uitspraak kwam in het dagelijks spraakgebruik voor en hield verband met een leven in voorspoed en rijkdom, maar kon ook als dagelijkse groet functioneren. Deze groet van de engel vormt voor Gideon echter de aanleiding voor een tegenvraag: 'als de Here met ons, waarom overkomt ons dit dan allemaal?'

Vervolgens gebruikt de engel het woord 'strijdbare held'. Deze woorden zijn op z'n minst dubbelzinnig. Inderdaad zou Gideon in het licht van de geschiedenis die volgt een held genoemd kunnen worden - hoewel je dan wel slechts oppervlakkig leest - maar hier is Gideon zeker geen held. Het moment dat God naar het toekomt, is het moment dat hij zich verstoppt voor de vijanden. We zouden hier een stukje Bijbelse humor in kunnen zien: held op sokken. Keller ziet het anders: Gideon is daadwerkelijk machtig als hij beseft dat God hem zendt.ⁱⁱ

Gideon begint zijn antwoord met een beleefdheidsvorm, in de HSV weergegeven met 'Och'. Die beleefdheid weerhoudt hem er echter niet van om radicaal met de Here van mening te verschillen. Als eerst vat hij de zegenwens van de engel op als een constatering dat God met zijn volk zijn. De engel had zich tot Gideon gericht in de tweede persoon enkelvoud, maar Gideons antwoord gaat uit van de eerste persoon meervoud. God richt zich tot Gideon persoonlijk, maar Gideon praat voor zijn volk. De Here is niet met ons, getuige de ellende die het volk Israël te verduren heeft. We kunnen dit op twee manieren duiden. We zouden het kunnen opvatten als een manier om zichzelf buiten schot te houden en zich te verschuilen achter het volk. We kunnen het echter ook zien als een vooruitwijzing naar de rol die Gideon straks zal spelen bij de bevrijding van Israël. Gideon is niet slechts bezig met zijn eigen penibele situatie, maar heeft oog voor de nood van het volk.

Voor het gemak gaat Gideon daarbij voorbij aan al het kwaad dat het volk op z'n geweten had (6:1) en ook aan het feit dat hij bij een cultus plaats van de Baäl bevindt. Het slot van zijn antwoord laat dan ook zien dat hij niet begrepen heeft hoe de vork werkelijk in de

steel zit. Het klopt dat God de Midianieten heeft gestuurd, echter niet omdat Hij het volk verlaten, maar omdat - andersom - Israël God verlaten heeft!

In het midden van zijn antwoord laat Gideon zien dat de daden van God in de hoofden en de harten van het volk niet meer waren dan verhalen over een roemrucht en geïdealiseerd verleden dat niets heeft uitstaan met de werkelijkheid. Gods redding behoort tot de sterke verhalen van vroeger, maar heeft vandaag geen zeggingskracht meer.

In vers 14 spreekt de Here zelf tot Gideon en hebben we niet meer te maken met een engel. God draait er niet om heen en geeft Gideon de opdracht om Israël uit de hand van Midian te verlossen. Ook hier is weer sprake van een dubbelzinnige uitspraak. Enerzijds zegt de Here dat Gideon in zijn eigen kracht het volk Israël moet verlossen, terwijl Hij anderzijds de nadruk legt op de goddelijke oorsprong van zijn kracht als hij vraagt 'Heb Ik u niet gezonden?'. Hier is een spanning voelbaar die verderop in de Gideon-verhalen nog duidelijker zichtbaar wordt: zal Gideon zich ten alle tijde bewust blijven van goddelijke roeping, of zal hij toch inzetten op eigen eer?

Weer is het antwoord van Gideon beleefd geformuleerd, maar negatief. Op het eerste gezicht laat Gideon zich kennen als een bescheiden iemand, maar bij nadere inspectie moeten we dat beeld misschien bijstellen. Gideon doet het voorkomen alsof zijn stam niet veel voorstelt binnen de stam van Manasse, maar in het vervolg van dit hoofdstuk zien we dat zijn vader Joas een heiligdom bezit, over sterke stieren kan beschikken en het tegen overmacht aan mannen opneemt voor zijn zoon en standhoudt. Wellicht kunnen we bij Gideon dus spreken van valse bescheidenheid. Het is misschien zelfs angst die Gideon doet zoeken naar manieren om onder zijn opdracht uit te komen.

De Here komt de wankelmoedigheid van Gideon nogmaals tegemoet en verzekert hem van Zijn bijstand. De menigte aan Midianieten zal als één man ten val komen.

Toch vraagt Gideon om een teken om zo helder te krijgen met wie hij van doen heeft. Blijkbaar is hij er nog niet zeker van dat hij met de Here of zijn engel te maken heeft. Of is het onzekerheid en angst die hem ertoe aanzet? Of een combinatie van beiden? Als gastheer in het Oude Midden-Oosten zou hij echter tekortschieten als hij zijn gast niet een geschenk heeft gegeven, daarom vraagt hij de engel te wachten tot hij terugkomt.

De verzen 19-21 vertellen hoe Gideon met de door hem bereide maaltijd naar buiten komt en hoe vervolgens de engel van de Here in het vuur dat de maaltijd verteert verdwijnt. Als we beseffen dat dit gebeuren plaatsvindt bij de boom waar regelmatig aan Baäl geofferd werd, dan voelen we de spanning die achter deze verzen schuilgaan. Gideon brengt een maaltijd naar buiten, en God eigent zich die als een offer toe. Terwijl de godheid die op deze plek normaliter aanbeden wordt - Baäl - niet eens in staat is het voedsel van zijn mensen te beschermen, laat staan om offers daadwerkelijk te aanvaarden, neemt God wat Hij gegeven heeft genadig aan als offer en gebruikt hij het tegelijk als teken van Zijn goddelijkheid.

Wanneer Gideon erachter komt dat hij oog in oog met de Here heeft gestaan slaat de angst Gideon om het hart: niemand kan God zien en leven. Opnieuw wordt het thema angst aangeroerd, en God treedt hem tegemoet met een helder: wees niet bevreesd, u zult niet

sterven. Direct volgend op deze geruststellende mededeling bouwt Gideon een altaar voor de Here en geeft het de naam 'De Here is vrede'. Niet Baäl zorgt voor vrede in het land, maar daar waar God geëerd wordt vinden mensen rust en vrede.

Zo wordt Gideon geroepen. De manier waarop dat gebeurt toont vele overeenkomsten met hoe jaren eerder Mozes achter de kudde vandaan geroepen werd.

Overzicht 6:1-24

Enkele theologische strengen zijn door dit verhaal verweven. Allereerst vestigt de schrijver onze aandacht op het verschil tussen een schreeuw om hulp en daadwerkelijk berouw. Daarnaast plaatst de schrijver in dit gedeelte heel de geschiedenis van Gideon in het kader van angst die leidt tot afgodendienst. Tenslotte speelt ook de vraag van Gods handelen en zijn aanwezigheid een rol.

Het volk richt zich in zijn nood tot de Here (vers 7), maar blijktens het vervolg hebben zij zich niet daadwerkelijk tot God gekeerd. Keller maakt in dit verband een behulpzaam onderscheid tussen spijt en berouw. Spijt is verdriet over de consequenties van bepaalde daden, maar niet over de daden zelf. Spijt is daarom gericht op onszelf: op hoe wij onrecht ondergaan of pijn moeten lijden. Berouw daarentegen is niet gericht op de eigen persoon, maar op de ander. In dit geval op God. Bij onszelf kunnen we nagaan of er sprake is van spijt of van berouw door op ons gedrag te letten. Als we telkens weer in dezelfde fouten vervallen, dan is eerder sprake van spijt dan van berouw.ⁱⁱⁱ De vraag dringt zich op: hoe zit het bij ons? Kennen wij vooral spijt, of hebben we vooral berouw? M.a.w.: zijn we vooral op onszelf en ons eigen belang gericht, of is het ons om God te doen?

Je zou verwachten dat God wacht op berouw aan de kant van het volk voordat hij ingrijpt. Die gedachte gaat echter uit van de verkeerde vooronderstelling dat de relatie tussen God en zijn volk contractueel is vastgelegd. God is geen contractant maar een verbondsgod. Dat Hij ingrijpt is pure genade. God gaat dus al tot actie over voordat er aan voorwaarden is voldaan. Het doel van de profeet is om het volk tot betrouwen en bekering te bewegen, m.a.w.: om eerst het hart van het volk te richten op God, in plaats van hun eigen belang. Wat zegt ons dit over het doel van preken? Over het gezag en nut van de Bijbel?

De anonieme profeet grijpt terug op het overkoepelende thema van het boek Richteren: afkeer van de afgoden en toewending tot God. Interessant genoeg is er een accentverschil waar te nemen waar deze profeet wijst op angst als oorzaak van de afgoderij van de Israëlieten. Angst is een herkenbaar als een emotie die ten grondslag ligt aan afgoderij en speelt in heel de Gideonsgeschiedenis een belangrijke rol. Welke angsten zijn er in onze samenleving? Met welke angsten worstelen wij ieder persoonlijk?

Vervolgens is er de vraag naar de aanwezigheid van God. Gideon klaagt over Gods schijnbare afwezigheid en ziet dat als een bewijs dat God er niet is. Het is natuurlijk juist andersom: dat de Midianieten zich stortten op Israël is een bewijs dat God er wel degelijk is. Ook de manier waarop de verschijning van God aan Gideon beschreven wordt maakt dit duidelijk: God wordt zichtbaar. Hij is er altijd, maar nu kan Gideon Hem ook zien.

Gideon weet van God 'van horen zeggen'. Gelukkig hebben vorige generaties het geloof nog overgedragen. Echter, ze hebben zich daarbij beperkt tot het vertellen van verhalen en hebben geen levensstijl (geleefd geloof) overgedragen. De verhalen over God en het roemruchte verleden werden verteld, maar de Baäl werd in de praktijk vereerd. Zou dat bij ons ook zo kunnen zijn? Zou dat ook een van de redenen kunnen zijn dat onze jongeren in zo'n rap tempo de kerken verlaten?

ⁱ Butler, 198.

ⁱⁱ Keller, 74. Eerlijk gezegd vind ik dit niet echt overtuigend. Natuurlijk is het waar dat Gideon sterk is omdat God hem zond, maar dat is niet het punt dat hier gemaakt wordt. Ik denk wel degelijk dat hier sprake is van een stukje hemelse humor, alleen heeft die humor wel een doel, namelijk om te laten zien dat iemand die zich uit angst verstoort zelfs door God gebruikt kan worden om zijn volk te bevrijden. De helden van God zijn geen onverschrokken mannen van stvast, maar kwetsbare en angstige figuren. Zoals gezegd: het thema angst speelt in het verloop van deze geschiedenis een grote rol.

ⁱⁱⁱ Keller, 68-71.